

Анотація

Гоч Н. В. Тактика обшуку під час розслідування ухилень від сплати єдиного внеску. – Стаття.

Здійснено загальну характеристику обшуку як слідчої (розшукової) дії, що спрямована на виявлення та фіксацію відомостей про обставини вчинення ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Ключові слова: обшук, тактичні прийоми, об'єкти пошуку, ухилення від сплати єдиного внеску, єдиний внесок.

Аннотация

Гоч Н. В. Тактика обыска при расследовании уклонения от уплаты единого взноса. – Статья.

Осуществлено общую характеристику обыска как следственного (розыскного) действия, направленного на выявление и фиксацию сведений об обстоятельствах совершения уклонения от уплаты единого взноса на общеобязательное государственное социальное страхование.

Ключевые слова: обыск, тактические приемы, объекты поиска, уклонение от уплаты единого взноса, единый взнос.

Summary

Gotch. N. V. Tactics of the search in the course of the investigation of the evasion of single payment – Article.

The general characteristics of the search as investigative (detective) actions aimed at detecting and fixing information about the circumstances of the evasion of the single payment for the obligatory state social insurance.

Key words: search, tactical maneuvers, search objects, evasion of single payment, single payment.

УДК 343.98

Д. А. Патрелюк

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ В КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ХАРАКТЕРИСТИЦІ НЕЗАКОННИХ ЗАВОЛОДІТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Постановка проблеми. Аналіз статистичних даних МВС України показав, що понад 20% незаконних заволодінь транспортними засобами в Україні вчиняються неповнолітніми або за їх участю. Необхідність розробки дієвих заходів профілактики й підвищення ефективності досудового розслідування зазначених кримінальних правопорушень зумовлює потребу в більш детальному й глибокому вивченні особи неповнолітнього злочинця в протиправних діяннях, передбачених ст. 289 Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Підлітки внаслідок своїх інтелектуальних, розумових та фізичних можливостей являють собою специфічну групу злочинців, що прослідковується у виборі особливих, притаманних лише їм, предметів посягання, обстановки та способів учинення злочину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості кримінальних проявів у діях неповнолітніх, причин та умов, що їх зумовлюють, питання розслідування цих злочинів були предметом дослідження представників не лише криміналістики, а й кримінального права та кримінології, а саме: Т.В. Аверьянкової, В.С. Батиргареевої, Р.С. Белкіна, К.В. Драчової, Б.М. Головкина, А.П. Закалюка, О.Г. Кальмана, Л.Л. Каневського, С.Ю. Лукашевича, О.С. Стеблинської та інших.

Особу потерпілого та злочинця у справах про незаконні заволодіння транспортним засобом досліджували такі вчені, як Л.А. Висоцька, В.І. Жулев, В.С. Корнелюк, Ф.Х. Кульмашев, О.Л. Мішутчкін, О.П. Резван, С.М. Скібін, С.Н. Сухов, О.Л. Христов. Праці названих науковців надали підґрунтя для дослідження.

Незважаючи на певну розробленість цього питання, варто зазначити, що комплексному його вивченню в контексті вчинення злочину неповнолітніми приділено недостатньо уваги.

Метою статті є досягнення наукового результату у вигляді теоретично розроблених та практично підтверджених позицій щодо особи злочинця в кримінальних провадженнях щодо незаконних заволодінь транспортними засобами, що вчинені неповнолітніми.

Відповідно до поставленої мети завданнями дослідження обрано такі: 1) визначення статі та віку особи неповнолітнього злочинця; 2) характеристика груп за участю неповнолітніх, які вчиняють незаконні заволодіння транспортними засобами; 3) виявлення інших криміналістично вагомих ознак особи неповнолітнього злочинця в провадженнях зазначеної категорії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнивши дані, наведені в спеціальній літературі щодо ознак особи неповнолітнього злочинця, які мають значення для формування криміналістичної характеристики незаконних заволодінь транспортними засобами, на нашу думку, до них слід віднести такі: стать, вік, освітній рівень, рід занять, кількісний склад групи (за вчинення злочину групою осіб), зв'язки з потерпілою особою.

Основну масу суб'єктів учинення незаконних заволодінь транспортними засобами, на думку С.М. Сухова, складають чоловіки (99%). На долю жінок припадає всього 1% випадків [15, с. 45]. Дослідження О.Л. Мішутчкіна стосувалося вчинення вказаного злочину всіма видами злочинних груп, які спеціалізуються на кримінальному автобізнесі. За його даними чоловіки вчиняють угони й крадіжки автотранспорту в 99,1% випадків, жінки – 0,9% випадків [10, с. 60].

С.М. Скібін, О.П. Резван та В.І. Жулев також підтримують висловлену позицію з приводу того, що суб'єктом незаконного заволодіння транспортним засобом переважно чоловіки [13, с. 41; 8, с. 165; 5, с. 19], а В.П. Пантелеев у своїх дослідженнях відображав виключно осіб чоловічої статі, оскільки фактів учинення угонів жінками ним узагалі не виявлено [11, с. 23].

О.Л. Христов, характеризуючи незаконні заволодіння транспортними засобами, поєднані з насильством, наголошував, що зазначена категорія злочинів належить до суто чоловічих. За його даними, 95,45% злочинців – чоловіки, жінки ж, на його думку, виступають підбурювачами й пособниками [16, с. 107].

Предметом дослідження О.С. Стеблинської стала злочинність неповнолітніх, котрі перебувають у стані сп'яніння. За даними її дослідження основну частину неповнолітніх злочинців становлять чоловіки – 93%, частка дівчат становить – 7% [14, с. 160].

Результати нашого дослідження в цілому підтверджують дані, отримані зазначеними вченими. Зокрема, аналіз матеріалів кримінальних проваджень, розглянутих судами щодо неповнолітніх за ст. 289 КК України, показав, що в 98% випад-

ків злочин був учинений особою чоловічої статі, і лише в 2% – жіночої. Додатково про це свідчать і дані анкетування працівників слідчих підрозділів ОВС, які беруть участь у досудовому розслідуванні незаконних заволодінь транспортом, учинених неповнолітніми. У 99,3% випадків респонденти вказали, що злочини вчинялись чоловіками, та лише 0,7% опитаних пригадали факти його вчинення жінками. Анкетовані оперативники, відповідно, констатують 96% та 4% випадків.

Висловлене вище дозволяє дійти висновку, що серед неповнолітніх незаконні заволодіння транспортними засобами вчиняють, як правило, особи чоловічої статі.

Проведене дослідження дозволило припустити наявність залежності між вибором способу вчинення злочину та статтю злочинця. Неповнолітні жінки в переважній більшості випадків вчинюють незаконні заволодіння транспортним засобом шляхом обману або зловживання довірою в присутності власника транспортного засобу. Прикладом цього є кримінальна справа, порушена проти неповнолітньої К., яка 07.08.2003 року приблизно о 23:00, перебуваючи на вул. Цурюпи в м. Харкові та знаходячись у стані алкогольного сп'яніння, познайомилася з Д., сіла до його автомобілю «Опель Вектра», на якому вони поїхали кататися містом. Коли Д. зупинився біля магазину, щоб купити цигарок, К. за його відсутності пересіла за кермо автомобіля та зникла з місця події [17].

Важливою ознакою під час встановлення можливого злочинця є його вік. Із цим пов'язані виняткові біологічні, психологічні та психічні зміни в структурі особистості. Відповідно до ст. 22 КК України відповідальність за злочин, передбачений ч. 1 ст. 289 КК України, можуть нести осудні особи, які досягли 16-річного віку, а за злочини, передбачені ч. ч. 2 та 3 ст. 289, – з 14 років [1].

У спеціальній літературі можна зустріти позицію щодо необхідності розділення «вікових періодів» неповнолітніх на дві групи (14–15 та 16–18 років) та диференційовано аналізувати їх кримінальні характеристики [14, с. 159]. Підтримуючи вказані позиції та беручи до уваги різницю фізичних і розумових можливостей неповнолітніх, а також у зв'язку із законодавчим розмежуванням віку кримінальної відповідальності за вказаний злочин, пропонуємо умовно розділити злочинців на дві вікові групи: молодшу – від 14 до 16 років, та старшу – від 16 до 18 років.

Проведений аналіз кримінальних проваджень показав, що понад 77% незаконних заволодінь транспортними засобами вчинюється неповнолітніми у віці від 16 до 18 років; у 23% випадків обвинуваченими були особи від 14 до 16 років. Отримані дані дають підстави говорити про те, що злочинна активність підлітків старшої (16–18 років) вікової групи в розрізі вчинення ними незаконних заволодінь транспортними засобами майже в 4 рази вища, ніж молодшої (14–16 років).

Зазначені висновки повністю збігаються з результатами досліджень інших учених та загальними тенденціями злочинності неповнолітніх залежно від їх віку [14, с. 159]. Так, за даними Л.Л. Каневського, у загальній кількості неповнолітніх, які вчинили злочини, особи у віці 14–15 років складають 15–20%, 16 років – 35%, 17 років – 40–45% [7, с. 24].

Результати анкетування слідчих свідчать, що в 61% випадків незаконні заволодіння транспортними засобами вчиняються неповнолітніми у віці від 16 до 18 років, у віці 14–16 років – 39% випадків. Оперативники, відповідно, вказу-

ють на 47% та 53% випадків. Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що найбільш «активними» щодо вчинення досліджуваної категорії злочинів є неповнолітні особи у віці від 16 до 18 років.

Інтерес становлять відомості про зайнятість осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення вказаної категорії. Вивчення кримінальних проваджень доводить, що в 54% випадків неповнолітні взагалі не зайняті суспільно корисною діяльністю (не навчаються й не працюють), у 14% випадків – працюють, у 32% – навчаються. Подібне констатує й С.М. Сухов, за даними якого 53% злочинців на момент притягнення до кримінальної відповідальності не працювали й не навчалися [15, с. 52].

На думку О.С. Стеблинської та Т.В. Пирожкової, останніми роками спостерігається збільшення кількості непрацюючих неповнолітніх злочинців та таких, що не бажають навчатись у школі (інших навчальних закладах) чи займатися суспільно корисною працею [14, с. 159; 12, с. 152].

В.І. Жулев дослідив вид зайнятості неповнолітніх і дорослих крадіїв та угонщиків транспортних засобів. За його даними, у школах та ПТУ навчається 17,2% угонщиків та 7% крадіїв автомобілів; працюють у державному секторі 51,6% угонщиків та 39,5% крадіїв; для недержавного сектора ці показники складають 3,1% та 11,6%; не працюють і не навчаються 28,1% та 41,9% [5, с. 25].

С.М. Сухов у своєму дослідженні визначив рівень освіти осіб, які вчиняють незаконні заволодіння транспортними засобами, зокрема 43% з них мали загальну середню освіту, 32% – неповну середню, 15% – середню спеціальну, 8% – вищу, 2% – початкову [15, с. 52].

Проведений нами аналіз місць навчання вказаних осіб дозволив розподілити їх на окремі групи. Так, у школах та ліцеях навчається 62% неповнолітніх злочинців, у професійно-технічних училищах – 4% осіб, у технікумах – 6%, у вищих навчальних закладах (університети, інститути, академії) – 1%. Навчаються, проте тривалий час пропускають заняття – 27% неповнолітніх злочинців.

Незаконні заволодіння транспортними засобами вчиняються неповнолітніми як одноособово, так і в співучасті з іншими неповнолітніми та дорослими злочинцями.

Абсолютна більшість крадіжок транспорту (близько 80%), на думку О.П. Резвана, вчиняється злочинними групами [8, с. 166]. За даними С.М. Сухова цей показник сягає 83% усіх незаконних заволодінь транспортом [15, с. 52], а С.М. Скібін оцінює його в 63% [13, с. 41].

Вітчизняні вчені характерною рисою корисливо-насильницької злочинності неповнолітніх визначають її груповий характер [4, с. 114; 12, с. 152]. За даними кримінально-правової статистики частка злочинів, учинених у групі, становить близько 60% серед загальної кількості злочинів неповнолітніх.

Відомості, отримані під час вивчення кримінальних проваджень, указують, що неповнолітні одноособово вчиняють близько 27% незаконних заволодінь транспортними засобами, у групі за їх участю – 73% злочинів. Кількісний склад таких груп різниться, проте проведений в їх межах розподіл представляє таку картину:

1) групи, що складаються виключно з неповнолітніх: дві особи – 67% випадків, три – 28% випадків, чотири та більше – 5% випадків;

2) групи за участю дорослих: дві особи – 67% випадків, три особи – 24% випадків, чотири та більше – 9% випадків.

Як вказує В.І. Жулев, кількісний склад груп доволі значний, що обумовлено необхідністю розподілу ролей. Разом із тим кожен злочин, пов'язаний із незаконним заволодінням автомобілем, вчиняють у більшості випадків дві особи. За даними автора, у групі з двох осіб учинено 47,8% злочинів, з трьох осіб – 17,3%, з чотирьох осіб – 2,2% від загальної кількості злочинів [5, с. 24].

Наведене дозволяє підсумувати, що неповнолітні, як і дорослі злочинці, надають перевагу вчиненню незаконних заволодінь у групах. Проте на відміну від дорослих, це зумовлено не необхідністю розподілу ролей, а страхом неповнолітніх перед викриттям, недостатньою психологічною стійкістю осіб такої категорії, необхідністю взаємної підтримки під час учинення діяння.

Окрім чисельності злочинних груп цікавим є питання про наявність у таких групах дорослих. За даними нашого дослідження, до складу груп неповнолітніх у 28% випадків входили дорослі особи, у 72% випадків групи були виключно з неповнолітніх.

Отримані дані ілюструють висловлену Т.В. Авер'яною та Р.С. Белкіним ідею про те, що однією з основних причин зростання злочинності неповнолітніх є злочинно-організаторська та підмовна діяльність дорослих [2, с. 876].

Окремою ознакою, що характеризує особу неповнолітнього злочинця та яка відрізняє їх між собою, є факт учинення злочину в стані сп'яніння (алкогольного, наркотичного чи токсичного).

Вітчизняні вчені констатують тенденцію до постійного збільшення питомої ваги посягань неповнолітніх, учинених у стані сп'яніння [14, с. 157]. За даними О.Г. Кальмана, у такому стані неповнолітніми вчинюється до 70% корисливих злочинів [6, с. 477].

Указане підтверджується аналізом кримінальних проваджень цієї категорії. Визначено, що підвищена суспільна небезпека стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння полягає в тому, що саме ці фактори спонукають неповнолітніх до вчинення злочинів, передбачених ст. 289 КК України.

Проведене дослідження дало змогу визначити, що в стані алкогольного сп'яніння вчинено близько 57% незаконних заволодінь, у стані наркотичного – 2% таких злочинів, а 5% неповнолітніх на момент учинення посягання перебували на обліку в лікаря-нарколога чи психіатра.

Висновки. Таким чином можна зазначити, що розглядувана категорія кримінальних правопорушень учиняється переважно групами з 2–3 неповнолітніх, рідше одною особою. Типовим учасником таких груп є особа чоловічої статі у віці 16–18 років, яка не зайнята суспільно корисною працею або навчається (у школі, ПТУ чи технікумі), на момент учинення суспільно небезпечного діяння перебуває в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння.

Дослідження окресленої тематики в подальшому планується здійснювати за такими напрямками: 1) характеристика потерпілого від незаконного заволодіння транспортним засобом, що вчиняється неповнолітніми; 2) дослідження інших елементів криміналістичної характеристики вказаної категорії злочинів та зв'язків між ними.

Література

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
2. Аверьянова Т.В. Криміналістика [Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская]; под. ред. Р.С. Белкина. – М. : Норма, 2001. – 990 с.
3. Бобров В.Г. Организационно-тактические основы предупреждения преступлений аппаратами уголовного розыска : [материалы к лекции] (для слушателей и курсантов учебных заведений МВД СССР) / В.Г. Бобров, А.Н. Мещеряков. – М., 1984. – 24 с.
4. Головкин Б.М. Кримінологічна характеристика злочинності неповнолітніх у місті Харкові / Б.М. Головкин, В.С. Багиргареева. – Х. : Право, 2005. – Вип. 10. – 114 с.
5. Жулев В.И. Расследование дел об угонах и кражах автотранспорта / В.И. Жулев. – М., 1993. – 70 с.
6. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3-х кн. / А.П. Закалюк. – К. : ВД «Ін Юре», 2007. – Кн. 2 : Кримінологічна характеристика та запобігання окремим видам злочинів – 2007. – 712 с.
7. Каневский Л.Л. Проблемы методики расследования преступлений несовершеннолетних : [учебное пособие] / Л.Л. Каневский. – Уфа, 1976. – 88 с.
8. Криміналістическая методика расследования отдельных видов преступлений : [учебное пособие] : в 2 ч. / под ред. А.П. Резвана, М.В. Субботиной. – М. : ИМЦ ГУК МВД России, 2002. – Ч. 2. – 2002. – 232 с.
9. Кульмашев Ф.Х. Расследование угонов автотранспортных средств : [учебное пособие] / Ф.Х. Кульмашев. – Волгоград : ВСШ МВД СССР, 1987. – 36 с.
10. Мишуточкин А.Л. Особенности расследования краж автотранспортных средств, совершаемых организованными преступными группами : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / А.Л. Мишуточкин ; Омская академия МВД России. – Омск, 2000. – 262 с.
11. Пантелеев В.П. Угон автотранспортных средств (Уголовно-правовые и криминалистические вопросы) : [учебное пособие] / В.П. Пантелеев. – Караганда : Караганд. ВШ МВД СССР, 1982. – 75 с.
12. Пирожкова Т.К. Відомості про особу злочинця як елемент криміналістичної характеристики при розслідуванні злочинів, вчинених неповнолітніми / Т.К. Пирожкова // Підприємство, господарство і право. – 2005. – № 5. – С. 151–154.
13. Скибин С.Н. Особенности расследования угонов и краж автомобилей или иных транспортных средств : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / С.Н. Скибин ; Ростовский юрид. ин-т МВД РФ. – М., 2007. – 173 с.
14. Стеблинська О.С. Сучасний стан і тенденції злочинів, що вчиняються неповнолітніми у стані сп'яніння / О.С. Стеблинська // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – Х., 2008. – Вип. 41. – С. 153–161.
15. Сухов С.М. Расследование преступлений, связанных с криминальным автобизнесом : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / С.М. Сухов. – М., 2007. – 245 с.
16. Христов О.Л. Оперативно-розыскная характеристика незаконных завлодін транспортными засобами, поєднаних з насильством / О.Л. Христов // Право і суспільство. – 2008. – № 6. – С. 105–109.
17. Кримінальна справа № 1-179/07 // Архів Київського районного суду м. Харкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ki.hr.court.gov.ua/sud2018/.

Анотація

Патрелюк Д. А. Особа злочинця в криміналістичній характеристиці незаконних завлодін транспортними засобами, що вчиняються неповнолітніми. – Стаття.

У статті розглянуто данні, які характеризують особу злочинця в справах про незаконні завлодіння транспортними засобами, вчинені неповнолітніми. Спираючись на результати проведеного дослідження автор робить висновок, що типовим злочинцем розглядуваного складу кримінального правопорушення є особа чоловічої статі у віці 16–18 років, яка не зайнята суспільно корисною працею або навчається (у школі, ПТУ чи технікумі). На момент вчинення суспільно небезпечного діяння перебуває у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння.

Ключові слова: незаконне завлодіння транспортним засобом, особа злочинця, неповнолітні, криміналістична характеристика.

Аннотація

Патрелюк Д. А. Личность преступника в криминалистической характеристике незаконных завладений транспортными средствами, совершаемых несовершеннолетними. – Статья.

В статье рассмотрены данные, характеризующие личность преступника по делам о незаконных завладениях транспортными средствами, совершенных несовершеннолетними. Опираясь на результаты проведенного исследования, автор делает вывод, что типичным преступником рассматриваемого состава уголовного правонарушения является лицо мужского пола в возрасте 16–18 лет, не занятое общественно полезным трудом или учащееся (в школе, ПТУ или техникуме). На момент совершения общественно опасного деяния находится в состоянии алкогольного или наркотического опьянения.

Ключевые слова: незаконное завладение транспортным средством, личность преступника, несовершеннолетние, криминалистическая характеристика.

Summary

Patreljuk D. A. Person in a criminal forensic characterization of an illegal taking by the vehicles made by minors. – Article.

The article describes the data that characterize the identity of the offender of the unlawful taking of vehicles made by minors. Based on the results of the research the author concludes that the proposed structure of a typical criminal is a criminal offense male person aged 16–18 years who is not engaged in social work or learn (school, college or technical school). Person is drunk or drugged at the time of committing socially dangerous act.

Key words: illegal taking a vehicle, the person of the criminal, minors, criminalistical characteristic.

УДК 340.12

О. М. Феоктістова

РОЗВИТОК І СТВОРЕННЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ХІХ СТ.

Постановка проблеми. Працівникам органів прокуратури, інших правоохоронних органів, студентам, викладачам навчальних закладів і взагалі кожному небайдужому громадянину необхідно знати історію створення прокуратури як важливої державної інституції, покликаної здійснювати нагляд за дотриманням законів, а також не лише мати уявлення, а й добре володіти знаннями про періоди та закономірності її розвитку, зміни функцій і завдань, форм та методів її діяльності, адже лише знаючи минуле можливо досягнути значних успіхів у функціонуванні та розвитку органів прокуратури. Насамперед необхідно мати на увазі, що в нашій державі прокуратура завжди відігравала важливу роль у системі правоохоронних органів, які повинні підтримувати законність і правопорядок, права й законні інтереси громадян та держави. У зв'язку з чим успіхи та помилки, котрі в минулому мали місце в діяльності правоохоронних органів, повністю розділяє й прокуратура. Спроби збільшити її роль у справі забезпечення законності та правопорядку або, навпаки, зробити прокуратуру головним винуватцем правопорушень прав і свобод людини і громадянина, допустимих тоталітарною системою, є безпідставними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання історії прокуратури України досліджували Б. Віленський, В. Козирев, М. Кобилецький, І. Бойко, В. Кульчицький, О. Михайленко, О. Медведько, І. Поляков, В. Свербигуз, П. Щербина, В. Сухонос, М. Сірий та інші.

Метою статті є дослідження розвитку, створення та регулювання органів прокуратури на українських землях у складі Російської імперії ХІХ ст.